

Socialutskottets yttrande

1982/83: 3 y

om vårdnad och umgänge m. m. (prop. 1981/82:168 i viss del)

Till lagutskottet

Lagutskottet har beslutat inhämta socialutskottets yttrande över i proposition 1981/82:168 om vårdnad och umgänge m. m. framlagt förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620).

Utskottet

I propositionen föreslås, såvitt nu är i fråga, ändrade regler för förordnande av s. k. kontaktperson (10 § socialtjänstlagen) och för delegation av socialnämndens yttranden till domstol i mål och ärenden om vårdnad eller umgänge (48 § socialtjänstlagen).

Förslaget rörande *kontaktperson* innebär att kontaktperson för den som är över 15 men under 18 år skall kunna förordnas med enbart den unges samtycke. Däremot krävs enligt förslaget inte samtycke från den unges vårdnadshavare. När det gäller barn under 15 år avses nuvarande regler fortsätta att gälla, dvs. att för förordnande krävs vårdnadshavarens samtycke medan den unges egen inställning inte är av någon avgörande betydelse.

Utgångspunkten för propositionsförslaget är uppenbarligen att det f. n. krävs samtycke från såväl vårdnadshavare som den unge själv för att förordna kontaktperson för den som är över 15 men under 18 år. I propositionen åberopas ett uttalande av socialutskottet (SoU 1979/80:44 s. 70 ff.), som emellertid närmast avsåg andra situationer än den nu aktuella. Enligt utskottets mening är det tveksamt om detta uttalande kan läggas till grund för generella slutsatser i den något annorlunda frågan om talerätt för vårdnadshavaren när en äldre tonåring själv vänder sig till socialtjänsten för bistånd. Utskottet vill i det sammanhanget erinra om bestämmelsen i 56 § socialtjänstlagen, enligt vilken barn som har fyllt 15 år själva har rätt att föra sin talan i mål och ärenden enligt lagen. Förarbetena till denna bestämmelse är inte entydiga, men ger närmast vid handen att socialtjänstlagen generellt ser barn över 15 år som självständiga parter i ärenden enligt lagen (se prop. 1979/80:1 Del A s. 408–409). Även föräldrarna har emellertid en ställning som part. Detta kan ge upphov till olika gränsdragningsproblem där det finns utrymme för olika meningar. Det kan sålunda te sig rimligt att den som är över 15 år själv får avgöra frågor som rör honom eller henne på ett mera personligt sätt och att föräldrarnas inställning i sådana frågor inte bör vara avgörande för om bistånd får ges den unge på det sätt han eller hon önskar. Samtidigt kan hävdas att föräldrarna i egenskap av vårdnadshavare har ett

berättigat intresse av att få påverka avgörandet av frågor som rör t. ex. boende eller utbildning eller som har större ekonomisk betydelse för den unge eller den övriga familjen. Det är möjligt att lagstiftningen bör förtydligas på denna punkt. Denna fråga får emellertid anses ligga inom det uppdrag som lämnats socialberedningen (S 1980:07), varför något initiativ från riksdagens sida inte är påkallat.

I avsaknad av klagörande rättspraxis får emellertid det aktuella rättsläget sägas vara oklart. Utskottet vill i det sammanhanget nämna att kammarrätten i Sundsvall i en dom den 22 oktober 1982 fastställt ett beslut varigenom en 15-årig flicka mot moderns/vårdnadshavarens bestridande beviljats bistånd enligt socialtjänstlagen i form av placering i familjehem. Målet beror f. n. av regeringsrättens prövning. Skulle regeringsrätten fastställa kammarrättens beslut torde detta innebära att även andra åtgärder enligt socialtjänstlagen, således bl. a. förordnande av kontaktperson, kan beviljas den som är över 15 år även mot vårdnadshavarens bestridande. Ett tillägg till 10 § av det innehåll som föreslås i propositionen skulle i sådant fall sakna självständig betydelse och snarast skapa förvirring. Enligt socialutskottets mening bör man därför i allt fall f. n. inte införa särskilda bestämmelser om förordnande av kontaktperson utan avvakta utvecklingen.

Utskottet anser att frågan om kontaktperson är sekundär i detta sammanhang och att det ytterst gäller rätten för den som fyllt 15 år men ej 18 att uppträda som egen part i socialtjänstären.

Utskottet vill framhålla att socialtjänstlagen är en ramlag med generella regler för alla typer av åtgärder enligt lagen. Kontaktperson intar härvid inte någon särställning. Det är endast en åtgärd bland många andra. Vilken åtgärd som skall väljas i varje särskilt fall är beroende på de individuella omständigheterna. Det ter sig därför tveksamt även från systematisk synpunkt att införa särbestämmelser för en särskild typ av åtgärd, i det här fallet kontaktperson. Om socialtjänstlagen skall förse med undantag för alla speciella situationer där olika problem efter hand uppmärksammas kommer den snart att förlora sin karaktär av ramlag.

Utskottet avstyrker med hänvisning till det anförda den föreslagna ändringen av 10 § socialtjänstlagen.

Den föreslagna ändringen av 48 § socialtjänstlagen syftar till att öppna möjlighet för socialnämnderna att *delegera yttranden* till domstol i vårdnads- och umgänges mål. Delegation till såväl förtroendevalda som tjänstemän avses härigenom bli möjlig, det senare dock bara i undantagsfall. Skäl för förslaget synes vara ett önskemål om att kunna undvika att förstärka konflikten mellan föräldrarna genom den prövning som annars sker i hela nämnden.

Utskottet är för sin del inte övertygat om att en prövning i nämnd leder till en upptrappning av konflikten. Tvärtom kan en fortsatt domstolstvist många gånger undvikas genom att parterna redan på ett tidigare stadium får tillfälle

att framföra sina synpunkter på vårdnadsutredningen och på ev. behov av kompletterande utredning.

Yttranden till domstol i mål om vårdnad eller umgänge måste vidare sägas vara av utomordentligt stor betydelse för den enskilde. Domstolarna tar i mycket stor utsträckning hänsyn till innehållet i vårdnadsutredningen och till nämndens bedömning. Av rättssäkerhetsskäl får det därför anses tveksamt med en mera omfattande delegation av i vart fall tvistiga eller mera svårbedömda vårdnads- och umgägesfrågor.

Därtill kommer att socialnämnden ofta kan ha anledning att sätta sig in i dessa ärenden för att kontrollera att de utreds och handläggs på ett sätt som står i överensstämmelse med nämndens intentioner. Om vårdnadsutredningen görs av en tjänsteman eller eventuellt en särskild uppdragstagare och yttrandet avges av en annan tjänsteman kan det lätt bli så att vårdnadsutredningen inte utsätts för nödvändig kritisk granskning.

Utskottet vill i sammanhanget erinra om att ansökan om vård m. m. enligt lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) i princip inte får delegeras. Undantag gäller endast för det fall att distriktsnämnder inte finns inrättade och då endast för delegation till en särskild avdelning inom nämnden (47 § andra stycket socialtjänstlagen). För särskilt brådskande situationer finns i stället särskilda bestämmelser om beslut av nämndens ordförande eller annan särskilt förordnad ledamot av nämnden (se 6 och 11 §§ LVU).

Det ligger nära till hands att se svårbedömda vårdnadsfrågor och frågor om vård enligt LVU på ungefär samma sätt. I princip bör således nämnden själv fatta dessa kvalificerade beslut. Däremot bör det inte möta något hinder att otvistiga eller annars mera rutinartade avgöranden delegeras. Detta torde dock kräva en viss omarbetning av lagförslaget som kan vara svår att göra inom ramen för det nu aktuella ärendet. En möjlighet vore därför att överlåta även denna uppgift åt socialberedningen, som då mera allmänt kan överväga utformningen av samtliga delegationsregler i socialtjänstlagen och därvid beakta behovet av en snabb handläggning av frågor rörande vårdnad och umgänge.

Stockholm den 14 december 1982

På socialutskottets vägnar
INGEMAR ELIASSON

Närvarande: Ingemar Eliasson (fp), Evert Svensson (s), Göte Jonsson (m), Kjell Nilsson (s), Blenda Littmarck (m), Stig Alftin (s), Lilly Bergander (s), Ann-Cathrine Haglund (m), Ulla Tillander (c), Maria Lagergren (s), Anita Persson (s), Inga Lantz (vpk), Göran Ericsson (m), Gunnar Ström (s) och Rosa Östh (c).

Avvikande mening

av Ingemar Eliasson (fp), Ulla Tillander (c) och Rosa Östh (c), som anser att den del av utskottets yttrande på s. 2 som börjar med "Utskottet anser" och slutar med "10 § socialtjänstlagen" bort ha följande lydelse:

Om rättspraxis, i enlighet med som antas i propositionen, emellertid visar sig vidhålla kravet på samtycke även från vårdnadshavare när det gäller förordnande av kontaktperson för någon som är över 15 men under 18 år finns det goda skäl för den föreslagna lagändringen. Den unge har en självständig rätt till bistånd från socialtjänstens sida. Om socialnämnden efter prövning finner att den unge har behov av en kontaktperson och han själv önskar detta stöd bör inte föräldrarna kunna hindra att han erhåller detta. En sådan åtgärd, vidtagen i den unges intresse, bör ofta så småningom kunna vinna föräldrarnas förståelse även om de från början har en negativ inställning. Det finns heller inte anledning att anta att en åtgärd som på detta sätt endast syftar till att ge den unge ett personligt stöd skulle påverka den allmänna uppfattningen om socialtjänsten. Allmänt sett bör socialtjänsten disponera tillräckliga möjligheter för att i varje situation kunna ge ett barn den hjälp eller det stöd som behövs. Detta ligger i socialtjänstens särskilda ansvar för barn och unga. Propositionsförslaget ligger i linje med denna syn. Utskottet vill därför i sak tillstyrka det föreslagna tillägget till 10 § socialtjänstlagen, även om lagstiftningsfrågan måhända bör uppskjutas med hänsyn till det f. n. oklara rättsläget.